

ÖZET

Hamam III olarak adlandırılan yapı Selçuk'ta İsa Bey Camisi'nin batısında bulunmaktadır. İsa Bey Camisi 1375 yılında, söz konusu hamam ise 14. yüzyıl sonlarında inşa edilmiştir.

Hamam III bir sıcak su ve bir soğuk su deposu bulunan büyük bir hamam yapısı olup sonradan eklenmiş iki mekan (14 ve 15 numaralı mekanlar) *Kadınlar Hamamı* olarak yapılmış olmalıdır. Girişinin 18 numaralı alan üzerinden olduğu bugün artık mevcut olmayan *soyunmalık* bölümünün burada bulunduğu kesinleşmiştir. Sıcak su deposu (9 numaralı mekan) hamamın güneyinde yer almaktadır, sıcak su deposunun güney duvarında külhan bulunmaktadır. Soğuk su deposu da (12 numaralı mekan) sonradan eklenmiştir ve hamamın batı-sındadır.

2005 yılında bu iki su deposunun arasında bir su kuyusuna rastlanmış ve kazısı yapılmıştır. Kuyudan çıkan en eski sikke I. Murad dönemine (1360–1389) aittir. Hamam III.'ün yapılış tarihinin ise, 14. yüzyıl sonlarına doğru, I. Murad'ın hükümdarlığının bitişinden kısa bir süre sonra olduğu düşünülmektedir. Kuyu, hamamın yapılışından kısa bir süre önce veya hamamın yapılışı ile eşzamanlı olarak kullanılmaya başlanmış olmalıdır. Kuyunun hamamdaki işlevinin ne olduğu, yalnızca acil durumlarda mı yoksa günlük su ihtiyacının karşılanmasında mı kullanıldığını eldeki verilerle tesbit etmek artık mümkün değildir. Kuyunun en alt katmanlarında az sayıda hayvan kemiği bulunmuş olup bunlar kuyunun kullanımı sırasında buraya atılmış olmalıdırlar. Ayrıca kuyuya düşerek içinde ölmüş, örneğin kaplumbağa kavruları bulunmuştur ki, bunlar da suyun kullanılmasına önemli ölçüde engel anlamına gelmemektedir.

Su kuyusunun kazısı sırasında içinde iki genç erkek, bir at ve bir köpeğe ait iskeletler bulunmuştur; bunlar bu yayının ana konusunu oluşturmaktadırlar. İskeletlerin tam olarak ele geçmesi ve atın dört nalınının da buluntular arasında olması bunların iskelet halinde kuyuya atılmadığını, ölü bedenlerin kuyuya konulduğunu göstermektedir.

Sikkelere göre (M18) kuyu II. Mehmed dönemine kadar (1444/1445 ve 1451–1481) kullanılmıştır. Gömüler bir sikkeye göre (M6) II. Mehmed'in ikinci kez tahta çıktığı dönemin başına tarihlenmektedir ki, kuyunun içinde II. Mehmed'e ait çok sayıda sikke bulunması da bunu güçlendirmektedir. Cesetlerin ve kavruların hemen altında çok sayıda bulunan hayvan kemikleri ise, kemiklerin dağılımına göre birincil olarak kesim atıkları olup yakınlarda bir mezbahe olabileceğini düşündürmektedir. Olasılıkla, kuyu daha gömülerden önce bir su deposu olarak değil, atık deposu olarak kullanılıyordu. Sikkeler içinde I. Bayezid ile II. Mehmed arasındaki döneme ait tarih veren sikke bulunmaması bu bağlamda dikkat çekicidir.

Yapı atıkları ve seramik ile üzerleri örtülen (C katmanı) bu gömüler kuyunun daha sonra kullanımını olanaksız kılmışlardır. Böylece, kuyu en geç 15. yüzyılın ortasından itibaren işlevini yitirmiştir.

Kuyudakine çok benzeyen kemik buluntular diğer bir kontekste de ortaya çıkmıştır, ki bunların kuyudaki iskeletler ile çok sıkı bir bağlantısı olduğunu düşündürmektedir: Sıcak su deposunun külhan kısmının önünde (10 numaralı alan) alüvyon tabakasının içine gömülmüş iki at kafası bulunmuştur. Bunlar, külhan ve hamamın ısıtma sistemi artık çalışmaz durumdayken konmuşlardır.. At kafatasları ateşlik kısmının her iki tarafında hafif güneye dönük olarak bulunmuştur. Her iki kafatasının da toprak biraz çukurlaştırılarak, taş ve tuğla parçalarının üzerine titizlikle yerleştirilmiş olması özellikle yapıldığı şeklinde yorumlanabilir. Bu da kuyudaki gömülerle çok yakın bağlantısı olduğunu göstermektedir. At kafatasları ile aynı katman seviyesinde ve hemen bunun üstünde de hayvan kalıntıları (sığır, koyun, keçi, deve, at) bulunmuş olup, bunların kemik dağılımı kuyudaki iskeletlerin altından çıkan kemiklere çok benzemektedir. Olasılıkla bu iki olay –kuyudaki gömü ve at kafalarının yerleştirilmesi- aynı dönemde olmuştur; hamamın işlevini yitirmesinden sonra ve en geç II. Bayezid döneminde (1481–1512).

Kafataslarının üzerindeki dolgu toprakta atık ürün olarak bulunan seramikler de bu olayların birbirine yakın bir zaman diliminin içinde gerçekleştiğinin diğer göstergesidir; ayrıca bu dönemde buradaki yerel üretimin varlığını da belgelemektedirler.

Kuyuda gömülenlerin kim oldukları sorusunu yanıtlamak için tarihi olaylar bilgi verebilir. Ayasuluk şehri çok sayıdaki mücadeleden sonra nihayet 828//1425/1426 yılında Osmanlı devletinin eline geçmiştir. Kısa bir süre sonra ise II. Mehmed ikinci kez tahta çıktığında Karamanoğlu İbrahim Beğ'in önderliğinde eski Türkmen Beylikleri tarafından Osmanlılara karşı yeniden bir ayaklanma çıkmıştır. Bu tarihi olaylarla gömüler aynı tarihlere rastgelmektedir. Ölülerin kimliklerine gelince, Osmanlılara karşı ayaklanan Aydınoğulları ailesi mensuplarından olabilirler.

Erkeklerden bir tanesinin işkence görerek öldürüldüğünü görüyoruz; dirsek mafsallarındaki sürüklenme izleri ve neredeyse tamamen yanmış kafatası bir (siyasi) cezalandırmayı düşündürmektedir. Ayrıca, ölülerin yanında hiçbir kişisel eşya, elbise, kemer vs. bulunmaması da bu düşüncüyü desteklemektedir. Siyasi öldürmeler durumunda bu gibi eşyalar cellada ait olmaktadır. Ceset ise celladan para karşılığı alınarak defnedilebiliyordu.

Hemen kuyunun yanına gömülmüş iki at kafatası olmasa, gömülerin yerini gösterecek bir şey olmayacaktı.

Ölüleri kuyuya kim gömdü ve at kafalarını oraya kim koydu? Verileri yorumlamak için iki olasılık bulunmaktadır. Birinci seçenekte bu mücadelenin galipleri Osmanlılar bu iki erkeği çıplak olarak at ve köpekle birlikte kuyuya atmış olabilirler. Bu durumda at kafalarının isyancıları ve Osmanlıların bunlara olan zaferini anımsatan bir ihtar işareti olarak algılanmaları gerekir ki bu olası görünmüyor. Diğer ise bunu ölenlerin aileleri ya da taraftarlarının yaptığıdır. Birlikte gömülen iki hayvanın tipolojik araştırmaları, bunların sıradan bir at ve sokak köpeği olmadığını, aksine değerli, soylu savaş ve av hayvanları olduğunu göstermiştir. Bu da önerilen ikinci yorumu daha olası kılmaktadır.

C katmanında bulunan seramik buluntular içinde ağırlıklı olarak pişirme kabı, bezemeli testi parçalarının ve sofa seramiklerinin (tabak- kase-çanak) bulunması bu seramiklerin özel bir durumdan sonra kuyuya birlikte atıldığını düşündürmektedir. Bu bulgular ışığında, bir *Beğlik* ailesinin bir ferдинin şamanist bir bağlantı ile, eski Türk geleneklerine uygun olarak verilen bir *yuğ aşu*'ndan sonra buraya gömüldüğü ve burada kullanılan seramiklerle de üstlerinin örtüldüğü düşünülmektedir. Kuyu ise bir kurgan işlevi görmüştür. Böylece, Aydınoğulları ailesinin bir ferдинin aile taraftarlarınca gömülmüş olması akla daha yakındır. Bu durumda, külhanın önündeki at kafaları da bir rituel anma veya defin töreni sonrası buraya gömülmüş olmalıdırlar.

Kuyuda, B ve A katmanlarındaki seramik buluntulardaki benzerlikler, kuyunun üst duvarının da kısa süre içinde yıkıldığını düşündürmektedir.

15. yüzyılın ortasında olan bu olayların daha sonra yazılan *Tahrir Defterleri*'nden anlaşıldığı üzere Ayasuluk şehrinin tarihine de yansıdığı gözükmektedir.

Bilinen ilk defter II. Mehmed'in ikinci saltanatı dönemine (1467) aittir, ancak burada şehrin nüfusu ve mahalleleriyle ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. 877–882//1473–1477 yıllarına ait, yine II. Mehmed döneminde yazılmış defterde ise Ayasuluk şehrindeki 16 mahallenin adı verilmektedir. Mahalle adlarında *Burak Beğ* olarak adlandırılan bir mahalle vardır. Ancak, başka hiçbir mahalle adında, hamamlarla bağlantılı olarak karşılaşılan *Beğ* kelimesinin önünde bir şahıs ismi bulunmaması dikkat çekicidir. *Burak Beğ* isminde de daha sonraki defterlerde *Beğ* kelimesi yazılmamış, yalnızca *Burak* kelimesi kalmıştır. 1530 yılına kadarki defterlerden de anlaşıldığına göre *Burak (Beğ)* mahallesi, *Burak Beğ Hamamı*'nın bulunduğu mahalle olmalıdır. Büyük bir olasılıkla Hamam III. olarak adlandırdığımız bu hamamın, Ayasuluk'taki Osmanlı hakimiyetinden önce başka bir adı vardı ve Aydınoğulları ailesinin bir ferdi tarafından yaptırılmıştı.

Osmanlılardan önce Ayasuluk'ta hüküm süren bu ailenin bilinçli olarak *dammatio memoriae* edilmesi, mahalle adlarında da Aydınoğulları ailesinden hiç kimsenin adının kullanılmamasından anlaşılmaktadır.

Burak adı Ayasuluk'ta bu dönemde bu isimde hamamı yaptıran kişi olarak düşünülebilecek bir şahsın bugüne kadar belgelenmemiş olmasından dolayı Hamam III'de defnedilenler için önem kazanmaktadır. Buna karşın bu isim İslam mitolojisinde Hz. Muhammed'i göğe çıkaran at olarak bilinmektedir. Defin yerinin at kafataslarıyla işaretlenmiş olması, genel olarak atın Türkler arasındaki önemiyle de bağlantılı olarak düşünülebilir. Hz. Muhammed'in mistik atında olduğu gibi at kafaları bu dünya ile öteki dünya arasındaki bağlantıyı göstermek ve kuyuda defnedilenleri anmak için de bir sembol olabilirler.